

HET GEOPOLITIEKE STATUUT VAN ARCTICA EN ANTARCTICA:

Omwille van hun extreem klimaat en de vaarmoeilijkheden, zijn de poolgebieden vrijwel altijd onbewoond gebleven doorheen de geschiedenis van de mens. Slechts 4 miljoen mensen leven permanent in de circumpolaire Arctische gebieden, en er zijn geen permanente bewoners op Antarctica. De geopolitiek van de poolgebieden was daarom tot bij het begin van de 20ste eeuw onbelangrijk. Vandaag echter wegen de poolgebieden heel zwaar op de geopolitieke agenda.

De Arctische Oceaan en de omgevende wateren kennen een bijzonder koud klimaat. De meeste plaatsen zijn het hele jaar lang bedekt door zeeijs, wat het moeilijk maakt om deze gebieden te bereiken. Het - door de klimaatverandering - rugtrekkend zeeijs creëert echter nieuwe scheeproutes, alsook toegang tot grote natuurlijke rijkdommen (olie, gas, mineralen) bedolven in de zeebodem. Dit heeft discussies op gang gebracht rond territoriale opeisingen en soevereiniteit voor de Arctische landen. Deze discussies zullen waarschijnlijk de geopolitiek van de regio beheersen voor de komende decennia.

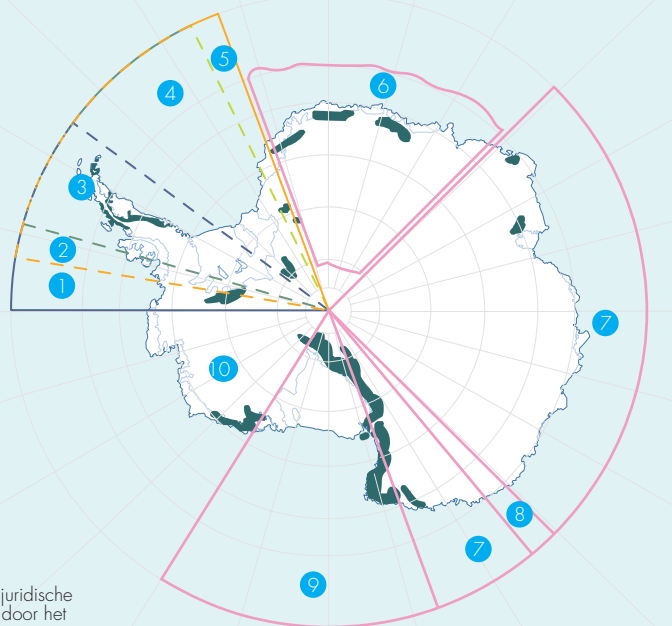
In Antarctica is de situatie anders. Antarctica wordt bestuurd door een systeem van internationale verdragen, het Antarctisch Systeem. In 1959 ingesteld, definieert dit verdrag Antarctica als een plaats voor vredig wetenschappelijk onderzoek onder stricte milieubescherming. Daarvóór hadden zeven landen al een eigen stuk territorium opgeëist, maar deze zijn nooit internationaal officieel erkend.

Figuur 1

Territoriale eisen in Antarctica (bevoren door het ATS)

1	6
Opgeëist door Chili	Opgeëist door Noorwegen
2	7
Opgeëist door het Verenigd Koninkrijk en Chili	Opgeëist door Australië
3	8
Opgeëist door het Verenigd Koninkrijk, Argentinië en Chili	Opgeëist door Frankrijk
4	9
Opgeëist door het Verenigd Koninkrijk en Argentinië	Opgeëist door Nieuw-Zeeland
5	10
Opgeëist door het Verenigd Koninkrijk	Nietopgeëiste zone

Opmerking: Figuur 1 is een illustratie bij punt 3, waarin het juridische statuut van Antarctica wordt besproken, dat wordt geregeld door het Antarctisch Verdrag.

1) AAN WIE BEHOORT ARCTICA TOE?

Voor Arctica bestaat er geen verdrag zoals dat van Antarctica, daarom valt het bestuur voor het grootste deel van Arctica onder de rechterlijke bevoegdheid van de acht landen met een deel van hun territorium in Arctica: IJsland, Noorwegen, Zweden, Finland, Denemarken (Groenland), Rusland, de Verenigde Staten (Alaska), en Canada.

In het centrum van Arctica ligt de Arctische Oceaan. Deze oceaan wordt omgeven door vijf landen: Noorwegen, Denemarken, Rusland, de Verenigde Staten en Canada. Het VN-zeerechtsverdrag van 1982 zet een aantal regels voor het bepalen van zeegrenzen. Het verdrag definieert een Exclusieve Economische Zone (EEZ) dat reikt tot op 200 zeemijl van de kust. Voorbij deze grens, wordt de rest van de Arctische Oceaan beschouwd als internationale wateren.

Deze limiet van 200 zeemijl kan uiteraard worden verlegd indien er kan bewezen worden dat de zeebodem voorbij deze limiet geologisch gezien voortvloeit uit het continent waaraan het vasthangt. Om dit te kunnen doen, moet een land het VN-zeerechtsverdrag ondertekend hebben (wat niet het geval is van de VS) en de bewijzen kunnen voorleggen aan het VN-organisme dat de zeegrenzen bepaalt, nl de Commissie voor de afbakening van het [continentaal plat](#) (zie fig. 2). In 2007 hebben De Russen, in verband hiermee, voor ophef gezorgd door hun vlag te planten op de zeebodem van de Noordpool.

Er zijn overigens ook discussies rond het gebruik van de waterwegen. De langste van deze discussies betreft de Noordwestelijke Doorgang, die doorheen de Canadese Eilanden vloeit. Sinds het begin van de 20ste eeuw heeft Canada geprobeerd om haar soevereiniteit over deze wateren, die Canada beschouwt als een deel van haar interne wateren, te bevestigen door het houden van zogenaamde soevereiniteitspatrouilles. In juni 2010, heeft Canada besloten dat alle schepen, bij het binnengaan van haar Arctische wateren, aan een nieuwe opvolgingsmaatregel zullen worden onderworpen, wat gezorgd heeft voor spanningen met andere landen.

Iets positiever is het feit dat Rusland en Noorwegen in April 2010 een 40 jaar oud geschil rond een zeegrens hebben opgelost door de regio gewoon in twee te delen. Deze overeenkomst zorgt dan echter weer voor meer spanningen bij Canada, de VS en Denemarken (de VS en Canada komen niet overeen over de zeegrens in de Beaufortzee, terwijl Canada en Denemarken het niet eens geraken over wie de

eigenaar is van het Hanseiland in de Straat Nares).

Er bestaat ook een politiek forum om de belangrijke kwesties in Arctica te bespreken. Dit forum, dat in 1996 werd gesticht om de meest dringende zaken van Arctica te behandelen, bestaat uit vertegenwoordigers van acht Arctische landen en van elk inheems volk in Arctica. De raad heeft verschillende wetenschappelijke programma's en werkgroepen opgesteld om het Arctisch milieu te beschermen en de rechten van de mensen die er leven en wonen te waarborgen. Een belangrijke component van de missie van de Arctic Council (zie links) is het bepalen van de impact van klimaatveranderingen op de regio. Dit **Arctic Climate Impact Assessment (ACIA)**, dat in 2004 is uitgebracht, was de eerste volledige pan-Arctische studie over de invloed van het klimaat op Arctica.

2) DE GROEIENDE AUTONOMIE VAN GROENLAND EN NUNAVUT

Sinds de aankomst van de eerste Scandinavische volkeren in Groenland in de 10de eeuw, hebben Europeanen dit grootste eiland ter wereld gedeeld met de lokale inheemse bevolking. De Noorse kolonisten waren onderdanen van het Koninkrijk Noorwegen, dat met het Koninkrijk Denemarken werd verenigd vanaf het einde van de 14de eeuw. Al kwam deze vereniging tot een einde in 1814, bleef Denemarken controle uitoefenen over het territorium. Ondanks het feit dat de Noorse kolonies in Groenland al in de 15de eeuw waren verdwenen, hebben de Denen hun opeising over het territorium in de 18de eeuw opnieuw bevestigd. En in 1953 werd Groenland officieel toegevoegd als provincie bij Denemarken.

In 1979 werd Groenland een autonoom land binnen het Koninkrijk Denemarken, met een eigen parlement en controle over gezondheidszorg, onderwijs, en sociale diensten. Een speciaal systeem van autonoom bestuur werd ingevoerd. Sindsdien is Groenland steeds autonomer geworden, en uit de toenmalige Europese Economische Gemeenschap (EEG) vertrokken, o.a. omwille van een verlangen naar de volle soevereiniteit over de Groenlandse viswateren. In 2008 heeft de bevolking in een niet-bindend referendum met 75% gestemd voor meer autonomie.

In Canada werden de Inuit dan weer in de jaren 50 en 60 door de Regering verplicht om hun nomadenleven af te zweren en een sedentair leven te gaan leiden in één van de permanente gemeenschappen in Arctica. In de late jaren 60 en 70 echter, werden de eerste generatie Inuits,

Figuur 2

Opeisingen van de nationale soevereiniteit over het Arctisch gebied

- 1
Alaska (VS)
- 2
Russische Federatie (voormalige Sovjet-Unie)
- 3
Betwiste zone tussen Noorwegen en Rusland (opgelost in April 2010)
- 4
Svalbard (Noorwegen)
- 5
IJsland
- 6
Groenland (Denemarken)
- 7
Canada

die naar de universiteit zijn gegaan, politiek actiever. Hun inspanningen hebben geleid tot de oprichting van een aantal organisaties voor het welzijn van de Inuit en voor eigen territoriale eisen. Op deze manier wonnen autochtone gemeenschappen meer autonomie.

De eerste oplossing voor een landopeising was het James Bay and Northern Quebec Agreement, die de Inuit uit Quebec een zekere administratieve autonomie gaf in de nieuwe regio Nunavik in het noorden van Quebec. In 1982, werden er onderhandelingen gestart in naam van de inwoners van de oostgedeelte van de Northwest Territories. Uiteindelijk hebben deze onderhandelingen geleid tot het ontstaan van **Nunavut** (wat 'ons land' betekent in **Inuktitut**), een nieuw territorium in het centrum van de Canadese Arctische Gebieden, dat op 1 april 1999 officieel van de Northwest Territories werd gescheiden. Met het ontstaan van de regio Nunatsiavut in het Noorden van Newfoundland en Labrador in 2005, vallen alle traditionele Inuit-gebieden onder een akkoord die plaats laat voor meer autonomie.

3) HET ANTARCTISCH VERDRAG

Antarctica is het enige continent dat wordt bestuurd door een verdrag waarin alle landeisen en territoriale rechten tot op heden werden opgeheven (zie fig. 1 op de voorpagina). Als gevolg daarvan is Antarctica van iedereen.

Na de twee wereldoorlogen en het Internationaal Geofysisch Jaar (1957-1958) bleek het noodzakelijk om een duidelijk juridisch kader te creëren om de territoriale eisen van verschillende landen in te perken, en het milieu, de fauna, de flora, en de minerale bodemrijdommen van Antarctica te beschermen.

Het Antarctisch Verdrag werd op 1 december 1959 in Washington ondertekend. En twee jaar later werd het door de 12 oorspronkelijke ondertekenende landen (Argentinië, Australië, België, Chili, Frankrijk, Japan, Nieuw-Zeeland, Noorwegen, Zuid-Afrika, het Verenigd Koninkrijk, de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie) officieel bekrachtigd.

Hierdoor werd een context geschept waarin **wetenschappelijke en pacifistische doelstellingen** kunnen samenvallen en de voorgang krijgen op politieke en economische belangen. Het Verdrag beheert alle gebieden ten zuiden van de 60°Z-breedtegraden.

Oorspronkelijk afgesloten voor dertig jaar, werd het Antarctisch Verdrag in 1991 verlengd en aangevuld door het **Protocol van Madrid**, dat door 32 landen werd ondertekend. Van de 48 landen die het verdrag hebben ondertekend, zijn er 28 Consultatieve partijen en 20 **Niet-consultatieve partijen**.

Het Protocol van Madrid definieert Antarctica als een natuurreservaat, gewijd aan vrede en wetenschap, met uitsluiting van alle mijnbouw- en militaire activiteiten, en opslag van alle soorten afval (waaronder kernafval) voor vijftig jaar tot in 2041. Artikel 11 vestigt de Commissie voor milieubescherming om advies te verlenen aan de partijen voor de uitvoering van het Protocol.

Het oorspronkelijke Antarctisch Verdrag en alle aanhangsels van latere datum vormen samen het huidige het Antarctisch Systeem (**ATS**). Elke natie kan tot het Antarctisch Verdrag toetreden als **Consultatieve partij** als hij bewijst dat hij bijzondere belangstelling heeft voor deze regio door er verkenningmissies of wetenschappelijk onderzoek uit te voeren.

WOORDENLIJST:

ACIA: Afkorting van "Arctic Climate Impact Assessment". Orgaan dat de impact van de klimaatverandering op Arctica moet beoordelen.

ATS: Antarctisch Verdrag, aangevuld met een geheel van overeenkomsten en organen die aan het Antarctisch Verdrag werden toegevoegd.

Consultatieve partij: s.v. Jur. term. – Natie die het recht heeft om te stemmen op de consultatieve vergaderingen van het Antarctisch verdrag (RCTA), die tussen 1961 en 1991 tweejaarlijks en nadien jaarlijks plaatsvinden. Om als "consultatieve partij" te worden beschouwd, moet een natie "het bewijs leveren van een bijzondere belangstelling voor Antarctica door er activiteiten uit te voeren die hoofdzakelijk betrekking hebben op wetenschappelijk onderzoek, zoals de bouw van een station of het zenden van een missie naar het terrein". Deze groep telt momenteel 28 staten (de 12 landen die het Verdrag ondertekenden en de 16 staten die het later hebben geratificeerd).

Continentaal plat: s. m. Tecto. – Verlenging van het continent onder het zeeoppervlak, dat overeenstemt met een licht

hellende zone (Syn.: continentaal platform).

EEZ: ns.v. Jur. term – Gebied in zee waarover een kuststaat soevereine rechten uitoefent op economisch vlak. Strekt zich uit tot 200 zeemijlen voorbij de kust, en is juridisch gebaseerd op het VN-zeerechtverdrag.

Inuktitut: Taal van de meesten Inuit.

Niet-consultatieve partij: s.v. Jur. term – Land dat aanwezigheidsrecht heeft, maar geen stemrecht heeft op de consultatieve vergaderingen van het Antarctisch Verdrag (RCTA). Deze groep telt momenteel 20 staten.

Nunavut: Groot territorium in het Canadese Hoge Noorden, gescheiden van de Northwest Territories. Het is het jongste Canadese territorium.

Protocol van Madrid: Deze tekst werd in 1991 ondertekend en bij het Antarctisch Verdrag gevoegd met als doel het vastleggen van de algemene bescherming van het milieu en de bijhorende ecosystemen op Antarctica.

WEB:

Ontdek de video "**Wat is het verschil tussen Antarctica en het Arctische gebied?**" en de animatie "**Politieke situatie**" op EDUCAPOLES, de educatieve website van de International Polar Foundation (IPF)

<http://www.educapoles.org/nl>

Kijk voor meer informatie op de websites

<http://www.natuurinformatie.nl/get?site=ndb.mcp&view=natuurdatabase.nl&id=i000709>

<http://www.baak.nl/download/G09%20Hacquebord.pdf>

<http://arctic-council.org/>

http://www.ats.aq/index_e.htm